

Abstract. *In the article the representation of the Ukrainian national idea in Ivan Franko praxis is analyzed. A core of the national idea in his lyrics is the idea of the necessity of revival of the national identity of every Ukrainian. In the I: Franko's works (poems "Naymychka", "Pryvit", "Bubnysche" and others). Ukrainian people is represented as sleeping giant which has to get up and break the chains which twined his body. The final role of this process should play the intelligence. The hope of the world progress, of happiness of every nation and work for it were linked with idea of independence of Ukrainian people.*

Every Ivan Franko's work could be regarded as an image of the concrete epoch which has a lot of artistic functions. These images are represented in myths about ancient Greek giants, biblical image of Samson etc. A very important stage for understanding of the Ukrainian culture is linked with the epoch of the Ukrainian national renaissance. We've are talking about the end of the 19th and the beginning of the 20th century. This period is characterized by the transformation of the ethical differentiation through the messianism, in which Christian soteriology is an example and through national paganism, one of example of the categorical imperative. In this context man is an incarnation of the national idea of the Ukrainian people. As it's commonly known the Ukrainian story has many tragic episodes. This fact has been clearly revealed in Ivan Franko's philosophic-anthropological review.

Keywords: *allegoric images, intelligentsia, lyric poetry, national consciousness of the Ukrainian people, creative contribution, Ukrainian national idea*

УДК 821.161,2-1.09:172.15(093,3) Шевченко

НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНІ ПРОБЛЕМИ В ПОЕТИЧНИХ ТВОРАХ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА 1845 РОКУ

КОРПАНЮК Микола Павлович, доктор філологічних наук, професор кафедри української літератури та методики навчання імені М. Максимовича Переяслав-Хмельницького педагогічного університету імені Григорія Сковороди (м. Переяслав-Хмельницький)

Анотація. *У розвідці проаналізована ідейно-тематична, художньо-образна та національно-патріотична новизна поетичної творчості Тараса Шевченка в 1845 році та її вплив на долю поета, суспільно-політичний визвольний рух українців.*

Ключові слова: *Тарас Шевченко, 1845 рік, громадянсько-політичні мотиви, жанри, образи думки, колоніального зла, українців*

Тридцятиоднорічний Тарас, мандруючи Лівобережжям гетьманським у 1845 році, зустрічаючись з бажаними і небажаними людьми в дідицьких маєтках, містах, селах, дивився на світ і на себе в ньому зрілим поглядом, в якому переплелися власний життєвий, творчий, освітній досвід із завданнями «народного поета, в особі якого, в його думках, втілюється все найкраще» [1; с. 76], як свідчить його приятель Андрій Козачковський.

Мандрівка ця, напевне, за задумом поета, бачилася не лише своєрідним звітом перед цікавими до його долі краями про набутий ним соціальний статус «вільного художника», нові здобутки як поета й національного авторитета, але й пошуки власної подальшої «долі» – місця праці/служби, можливої подружньої пари та заодно й прискіпливе вивчення суспільних поглядів у представників різних соціальних станів, промацування їхніх думок, настроїв про українські справи задля вироблення власної стратегії на подальші життя, творчість не на основі спогадів, вражень, висловлюваних отам, на чужині, коли все рідне бачиться й сприймається з

© М. П. Корпанюк, 2016

нальотом туги, почуттєвості, радості, романтично, сентиментально, а тут, на рідній землі, в оточенні свого люду: нещасливого селянства, ліберальної чи жорстокої в кріпосництві шляхти, національно свідомого чи помосковленого міщанства.

У посланні **«До Основ'яненка»** (1839 р.) молодий Тарас, шануючи авторитет попередника як визначного національного письменника, намацуючи власний шлях у літературі, допитувався:

Чи так, батьку отамане?!

Чи правду співаю?

Ех, якби-то... [9; с. 53].

Сьогодні ж, у 1845 році, як свідчить А. Козачковський, визнання його «батьком» нації заслужене не лише посеред переяславської інтелігенції, а в усеукраїнському рівні, бо під час розмов «я дивувався його розвитку і різноманітності його знань, які давали щовечора новий привід для розмови» [1; с. 77]. Та найпереконливішими є думки самого Тараса, висловлені в той час у Козинцях: *«Яке гарне буття поета, якби він міг бути тільки поетом і не громадянином».*

Вони, ці думки, увиразнюють поетові наміри, тематику, проблематику, ідейну спрямованість збірки **«Три літа»**, яку поет заповнив на засадах романтично-реалістичної естетики творами яскраво вираженого громадсько-політичного змісту з новими акцентами соціального, національного, духовного, синівсько-провідницького звучання. Збірка заповнена архетипними, глибокозмістовними, національно-загостреними образами, котрі засвідчують повернення України та українців, загнаних московськими колонізаторами в азійську глухомань, в європейсько-всеслов'янський культурно-політичний простір, незабаром оприявнений в програмі та намірах діяльності опозиційного Кирило-Методіївського братства, дітища наших романтиків-державників.

Висловлені поетом ідейно-світоглядні максими **«Нема раю на всій землі»** у ліричному вірші **«Не завидуй багатому»** та **«Оженись на вольній волі, // На козацькій долі»**, у творі **«Не женися на багатій»**, написаних у Миргороді цього року, – це його програма творчих дій на найближчий час, котра вимагала порушувати в нових своїх віршах, поемах дразливі, болісні теми з минулого буття України, спрямовувати їх ідейно-проблемний зміст у сучасність і ворохобити, пробуджувати сумління, пам'ять небайдужих українців різних станів для аналізу причин історичного програшу нації московитам, власної вини в цьому програші та опрацювання методів, засобів і шляхів подолання кріпацько-сколонізованого стану. Це – композиційний вступ, пролог до обміркованої збірки.

Йдучи за академічною хронологією ліричних і ліро-епічних творів, написаних у 1845 році, бачимо не лише добре обдуману поетом концепцію власної творчості на цей рік, але й мистецьки та психологічно мотивовану за канонічними законами композицію, в якій чергуються історія з сучасністю, сучасне з майбутнім, вічне з плинним і завершується оприлюдненням власної історичної місії пророка у медитації **«Як умру, то поховайте...»**.

Поєми історичної тематики **«Єретик»**, **«Невольник»**, **«Великий льох»** – кожна по-своєму розкривають спільну тему – ворожості людині загарбництва колонізаторів, розкривається їхня руйнівна суть і потреба великої сили волі нашому народові, щоб вести боротьбу з ворогом. В образі Івана Гуса з **«Єретика»** поет втілив ідею необхідності свідомого гартування й жертвності політично-духовних провідників національно-визвольного руху в боротьбі з колонізаторами, власного прикладу, котрий буде підхоплений послідовниками, як Яном Жижкою в Чехії.

Монументальний образ чеського духовного провідника, повсталого проти ватикансько-німецької змови в оборону свого народу уособлює силу впливу чеських будителів, очолених П. Шафариком і Г. Ганкою, в 1830-х роках на пробудження інтелігенції слов'янських сколонізованих народів. У посвяті «Шафарикові» Т. Шевченко, відзначаючи непроминушу роль внеску цього вченого у національно-визвольний рух слов'янів, приєднується своєю поемою до нього:

*Привітай же в своїй славі
І мою убогу
Лепту-думу немудрую
Про чеха святого...
....А я тихо
Богу помолюся,
Щоб усі слов'яне стали
Добрими братами,
І синами сонця правди,
І єретиками
Отакими, як Констанцький
Єретик великий!* [9; с. 200].

(Церковний термін «єретик» Т. Шевченко вживає в новому, політичному, контексті, розуміючи під ним борця з колонізаторами за визволення загарбаних народів).

Архетипні **образи вогонь, іскра, сонце, правда, Бог, син, молитва, кров, діти, день, слов'яни** наповнюють поему ідеєю боротьби як святого обов'язку справжніх синів Батьківщини в битвах з ворогами. Поет закликає Всевишнього дати насагу, віру та підтримку:

*... Благослови
На месть і на муки,
Благослови мої, Боже,
Нетвердїї руки!* [9; с. 201].

Він, проаналізувавши минуле й сучасне життя нашого народу, його історію боротьби з ворогами, сучасні настрої певен:

*А в попелі тліє
Іскра огню великого.
Тліє, не вгасає,
Жде підпалу, як той месник,
Часу дожидає* [9; с. 199],
бо до нас вдерлися непрошені сусіди:
*... люті звірі
Прийшли в овніх шкурах
І пазурі розпустили...
Ні гори, ні мури
Не сховають. Розіллється
Червонеє море
Крові! Крові дітей ваших* [9; с. 205].

Ідейне спрямування та зміст поеми «Єретик» висувають у творах з національної тематики наперед образ **думи**, в якому сфокусована потужна різнобічна розумова й мистецька праця письменника. У ліро-епічній історичній поемі «Сліпий»/«Невольник» вона, дума, **«пречиста», «молодая», «зоря досвітняя», «тихий світ»**, цебто духовно глибинна, бажана, вилеліяна й наснажуюча українців.

Протиставляючи образ вільної України, заможної, працюючої, побожної, шляхетної, втіленої в образі родини старого козака, в якій панують ідилійні стосунки між батьком і дітьми, виконується обов'язок козацької служби в обороні Батьківщини, автор протиставляє їй, вільній, зруйновану Московською імперією в добу Єкатерини II спаралізовану Україну в образі сліпого отамана курінного Степана. Поет психологічно мотивовано на тлі родинної злагоди, любові, характерної українцям, зображує причини трагедії нації: колаборантство частини козацької старшини, очоленої гетьманом К. Розумовським, православного духівництва, котрі за дворянський стан і царські чини зрадили й запродали Україну Московії. Як наслідок, дії цариці спрямовані не лише на зруйнування Січі, але й нищення всього українського, де

*... степи запорозькі
Тоді поділили
І панам на Україні
Люд закріпостили.
Як Кирило з старшинами
Пудром осипались
І в цариці, мов собаки,
Патинки лизали [9; с. 219].*

Трагічно-величний образ осліпленого отамана Степана за силою свого духовно-ідейного наповнення зрідні **образові державно-політичної руїни**, вчиненої колонізаторами в Гетьманщині та Запоріжжі, та саркастичному **образові причини краху** – зраді гетьмана, його оточення. Над цими образами поет зображує запанований **образ колонізатора**:

*Ляхи були, усе взяли,
Кров повипивали!..
А москалі і світ Божий
В путо закували [9; с.219].*

Романтично-трагічні байронівські картини цієї поеми натхненні національним, героїчним епосом Козацької доби, ставлять у центр оповіді Т. Шевченка не події, а осіб. Його «історичний антропоцентризм» [6; с. 180] побудований на націоцентризмі, бо письменник-філософ своїми творами, усупереч колоніальному нищенню, стверджує: українська нація має майбутнє [7; с. 177] заради якого він живе, творить художньо і діє громадськи й політично.

Шевченкове національне пророкування цього періоду творчості – періоду «Трьох літ» – етично-естетичне, бо він розуміє, що доки не пробудить в збайдужілих душах і головах українців національну гідність, історичні пам'ять і свідомість, доти чекати від них зриву проти ворога-колонізатора дарма. Тому він наповнює ліричні, ліро-епічні твори романтично-елегійними образами, картинами, спрямованими на ошляхетнення читача/слухача, пригортання його до своїх думок. Ідеально-цнотливі образи старого козака, батька Степана та Ярини, чиста теплінь їхніх стосунків – це проекція в майбутнє життя вільної нації, побудоване на родинній гармонії, зображеній в перлині **«Садок вишневий коло хати»**.

Алегорична поема **«Великий льох»**, названа поетом містерією, написана на засадах бароково-романтичної поетики із використанням фольклорного потрійного повтору в образній структурі, насиченні твору образами-символами, алегоріями. Три ворони символізують найважчі гріхи трьох народів – українців, росіян, поляків. Поведінка найстаршої ворони – української – найбільшої грішниці-руйнівниці; її монологи розкривають прислужницько-зрадливу діяльність перевертнів –

московфілів, які ревно догоджають колонізаторам, викорчовуючи все здорове на рідній землі. Її зверхнє ставлення до польської та російської ворон, ненависть до слухів про появу нового Гонти-визволителя увиразнює демонізм зрадників, які задля самоутвердження та самозвеличення йдуть на найпідліші крайнощі.

Поет воронам – плодам сколонізованої сили волі народу – протиставляє три душі українських дівчат, які ненароком спричинилися до послуг Б. Хмельницькому (перша), Петрові I (друга), усміхнулась Єкатерині II (третья), в час їхньої протиукраїнської дії й від усвідомлення скоєного гріха загинули. Допомога людині, що стала на необдуманно-ворожий шлях, ворогові, пошанування їх – це смертельний гріх, отрута для рідного єства, котра спричинює винародовлення нації, представлене в творі образами трьох лірників.

У національному романтизмі, в т.ч. і у віршованій творчості Т. Шевченка, **бандура, кобза, кобзар** є образами-символами національного духовного безсмертя, самобутності, розвитку. Зображені в поемі лірники – це, як казав С. Смаль-Стоцький, «українське духове каліцтво», виражене в колоніальних умовах за допомогою своїх Іванів-яничарів. Образ московського ісправника-археолога, шукача скарбів Б. Хмельницького, в поемі символізує ненаситну грабіжницьку суть і політику царизму в Україні, котра заповзято викорчовує все наше безсмертно-засадниче національне, символічно заховане у «великому льосі», недоступному їм, затаєному в найсокровенніших комірках українських душ – джерела національної нескорености:

*...Так сміються ж з України
Стороннії люди!
Не смійтеся, чужі люде!
Церков – домовина
Розвалиться...і з-під неї
Встане Україна.
І розвіє тьму неволі,
Світ правди засвітить,
І помоляться на волі
Невольничі діти!... [9; с. 233].*

Використані в поемі архетипні образи **України, пограбованої москалями, зруйнованої столиці Батурина, кайданів, скелета предка, цариці – вовчиці, Б. Хмельницького** зосереджують увагу читача на трагічному історичному шляху нації, держави, розпочатому з Переяслава 1654 р. й увінчаного образами **недорік-лірників**, які замість гартувати силу волі українців, «прилаштувалися» біля москаля-ісправника.

Вірші-звернення до Великого Богдана в епілозі поеми, як вважає М. Шкандрій, унаочнюють думку поета, що народ, залишений Богом, стає посміховищем, ганебним прикладом для інших [10; с. 235], з чим він, Тарас Шевченко, як показує його подальша творчість, змиритися не міг.

Якщо в соціально-побутовій поемі **«Наймичка»** Шевченко створює глибоко мотивований образ матері-страдниці, жертви розпусти московських офіцерів на їхніх стоянках у селах, яка спокутує свій гріх доглядом сина з обов'язку наймички, то в ліричній поемі **«Кавказ»** його протиколоніальна риторика досягла загостреного публіцистичного втілення, висловленого афористичним художнім стилем. Викриваючи великодержавний російський світський та церковний імперіалізм, поет руйнує офіційне лицемірство, нав'язуване цими колонізаторами завойованим і незавойованим народам. Як казав І. Франко, «Кавказ» – «огниста інвектива проти «темного царства»» [5; с. 137]. Архетипний образ **Прометея** виражає «цілий народ»

(Д. Чижевський), «людськість» (І. Франко), а **Орла** – «тиранство» московське (І. Франко).

Малюючи красу природи Кавказу як виразницю духу гірських народів, поет протиставляє їх світові брехні та облуди завойовників, які в своїх планах світового панування (теорії III Риму) навіть приватизували Бога, як нібито спільника їхнього загарбництва. У цьому творі поет (із засад позацензурної літератури) викриває **московського бога війни**, приєднавшись словом до боротьби кавказців. Хоча його викривальна сатира «лірична» (Ю. Івакін), але вона вражаюча у викритті трубадурів московського імпералізму та їхніх «патентованих» російських співців-поетів і московського православного духівництва, котре надихає імперію на завойовницькі злочини.

Змальовуючи героїчну визвольно-оборонну військову боротьбу кавказців з агресором, Тарас Шевченко не може змиритися з фактами загибелі українських інтелектуалів, вояків у царському війську на боці загарбника. Смерть Якова де Бальмена – надто дорога плата за задоволення хижачької імперсько-завойовницької політики Московії. Він відверто наголошує:

*...Не за Україну,
А за її ката довелось пролити
Кров добру, не чорну. Довелось запити
З московської чаші московську отруту* [9; с. 249].

Реальні факти, що лягли в сюжет поеми, зумовлюють його у викривальних інвективах використовувати сарказм для зображення претензійного псевдоцивілізованого руху московського суспільства, котре всюди сіє розбрат, несе руїну, вбивства, загарбництво. Як пише Євген Маланюк, у «Кавказі» Шевченко «дає геніальну аналізу психології російського імпералізму» – «нам тільки сакля очі коле: чого вона стоїть у вас, не нами дана» [2; с. 41]. Сарказм поета у висміюванні самовпевнених російських імператорів відтворений «словами-батогами, словами-блискавками» [3; с. 67]:

*...Слава! Слава!
Хортам, і гончим, і псарям,
І нашим батюшкам-царям
Слава* [9; с. 247].

Ця тирада протистоїть величанням в наступних рядках поеми борців із завойовниками:

*І вам слава, сині гори,
Кригою окуті.
І Вам, лицарі великі,
Богом не забуті.
Борітеся – поборете,
Вам Бог помагає!* [9; с. 247].

Створена Тарасом Шевченком психологічно наснажена картина-протиставлення великого, святого й нікчемно-бісівського, думок-роздумів і думок-засуджень, обов'язку – честі оборонців і ганьби завойовників, відкритості господарів і лукавства агресорів викликають не лише ненависть до московських імпералістів, але й запам'ятовуються як дійсно інтернаціональний демократизм поета.

Архетипні образи в поемі **душі, волі, правди, кровавих рік, боротьби, Бога, брата, Прометєя, Якова де Бальмена** увиразнюють основну думку автора: оборона, свобода, боротьба за неї з кожним ворогом – святий обов'язок людини, українців зокрема. Знеславлене в поемі пристосуванство «од молдованина до

фінна» поет вважає джерелом агресивної політики московських імпералістів, тому для їх викриття не шкодує мотивованих логічних і психологічних мікрокартин і мікрообразів.

Лірична поема-послання «**І мертвим, і живим...**» розгортає тему, опрацьовану Г. Сковородою в притчі «Убогий жайворонок», на сучасному Шевченкові матеріалі, зібраному, обдуманому під час мандрівки Полтавщиною в 1845 році. Він усвідомлював, що без приєднання до націєтворчої, визвольної боротьби нашої шляхти, освіченої, демократично і патріотично спрямованої, успіху в цій благородній справі не буде. Тому весь запал свого болю-гніву спрямовує проти колоніальної, проти української панської пихатості на обґрунтування та відверте викриття її, нашої зрадливої шляхти, винної в цих національних бідах. Тонко й напористо вживана автором іронія допомагає йому створити монументальний образ свого панства як зятого ворога простого нашого народу, лицемірних перевертнів і прислужників колонізаторів. Малюючи такі ж монументальні **образи краси Батьківщини, страждань селянських, розуму, мудрості**, поет зосереджує увагу на психологічній мотивації плебейсько-міщухівських традицій серед українського панства, котре, цураючись усього рідного, женеться за чужим, модним сьогодні, але не засвоює чуже розумне. Тому притаманна йому, цьому відчуженому панству, фортельно-здириницька психологія, прикрита вдалою вченістю, культурністю, національною чужістю-глухотою, псевдовірою якраз і є основною причиною їхньої жорстокості до «найменшого брата».

Ця національна трагедія, утверджена в другій половині XVI ст., коли значна частина нашого панства спольщилася, особливого розмаху досягла в середині – другій половині XVIII ст., в добу Єкатерини II.

У посвяті Федорові Дисському до притчі «Убогий Жайворонок» Г. Сковорода зазначає, що «Велеросія» називає українців «тетерваками». Й іронізує: «Чого же стыдиться! Тетервак вѣдь есть птица глупа, но не злобива» [4; с.199]. Героя твору **тетервака** називає **Салаконом** («лицемѣрствующаго богатством фастуна. Сих лицемѣров преисполнен мір») [11; с. 120]. Тетерваками письменник називав вихованих чужинцями-гувернерами панських дітей в зневазі до всього українського, до свого народу, але спритних обдирати його та в пошуках вигоди.

Такого тетервака зобразив І. Котляревський в образі Финтика у водевілі «Москаль-чарівник».

Тарас Шевченко в поемі «**І мертвим, і живим...**» усвідомлює, що без загальнонаціональної злагоди, об'єднання, братання, втілених в архетипних образах **серця, руїни, краю, своєї хати, своєї правди, сили волі, мудрості, закованих людей, освіченості, кайданів, слави, братів, батьків, України**, національного відродження, а через нього й визволення – не досягнути. Цим твором, зверненням до багатого матеріально, але недолюгого національно, духовно, панства, заради майбутнього, спільного й радісного, він повторює глибокопатріотичний заклик, що перегукується із закликом ще з початку XVII ст. Мелетія Смотрицького через образ Церкви-Батьківщини в плачі-голосінні «Треносі», об'єднатися всім станам суспільства.

Розраховуючи на те, що читачі поеми-послання повинні добре задуматися над її змістом та метою появи, автор закликає адресатів зосередитися над основними ідейними силами твору, оформленими в структуру крилатих виразів: «Полюбіте щирим серцем // Велику руїну»; «У чужому краю // Не шукайте, не питайте // Того, що немає // І на небі»; «В своїй хаті своя правда // І сила, і воля»; «...і премудрих // Немудрі одурять»; «Прочитайте знову // Ту ю славу»; «Доборолась Україна // До

самого краю»; «...буде // Материна добра плата»; «Розпадеться луда // На очах ваших неситих»; «Обніміте ж, брати мої, // Найменшого брата»; «І чужому научайтесь // й свого не цурайтесь», тощо.

Своєю політично-філософською, патріотичною наснаженістю поема вигранює центральний образ твору – **оповідача – трибуна, сина нації**, емоційно спресованого вибуховим праведним **гнівом-засторогою**, котрий розуміє, що Україна зависла над прірвою національного небуття, перед якою в усій жорстокій реальності постало гамлетівське «бути чи не бути?» і він, її син – митець, який кожним нервом відчуває фатальність часу, не може, не має права відверто-гостро не відповісти на цей виклик.

Образ **автора-пророка** в цій поемі увиразнюються образами інтелектуальної сфери: **думок, емоцій, почуттів, роздумів, застережень, нагадувань, висновків, закликів**, які в сукупності творять всебічно обґрунтоване, логічно й психологічно мотивоване послання, котрому випала честь бути рушійним джерелом у розвиткові національно-визвольного руху українців у ХІХ столітті.

До поеми прикута увага митців різних видів мистецтва, дослідників. Її позацензурність дозволила авторові сповна розкрити свій духовно-патріотичний потенціал, заявити однозначно про життєво-політичний вибір, окреслити його, вибору, мету: воля національна, воля соціальна, визволення України з-під колоніальної (політичної, економічної, культурно-освітньої, релігійної) залежності.

Про Шевченкове пророцтво в цій поемі ведуть мову Є. Кирилюк, О. Пріцак, Ю. Луцький. А Л. Новиченко звертає увагу на те, що пошуки поетом засобів увиразнення своїх думок у поемах «Кавказ» та «І мертвим, і живим...» увінчалися створенням зразків «монументальної лірики» [3; с. 71].

Ця монументальність продовжена у віршах **«Холодний Яр», «Як умру, то поховайте» («Заповіт»)**. У першому вірші втілена ідея розвінчування наклепницької ідеології колонізаторів на національно-визвольних рух українців, здійснювана розумом і талантом української інтелігенції проімперського штибу, доморощеними духовно-освітніми «катами». Вона набрала такого ж патетичного звучання, як і в поемі «І мертвим, і живим...». У **«Заповіті»** Т. Шевченко, свідомий власної ролі провідника-пророка, тому журячись, що через хворобу можлива передчасна його смерть, котра може обірвати його плани визволення України з-під московської займанщини, вимолює в Бога одужання, бо ще не має з чим іти на сповідь до Нього, Господа. Покладена на нього місія проповідника-пророка сприйнята поетом цілком відповідально, тому він переконаний, що його праця і діяльність завершаться виконанням її і лише тоді він зможе щиро постати перед Всевишнім і розповісти про виконання обов'язку, одержаного з Неба. І пам'ятником їх, Бога та Тараса Шевченка, справам і діям буде українська «сем'я вольна, нова». Це була молитва, спрямована проти жорстокостей інших християн, лукавих і підступних.

Михайло Максимович, вірний приятель і одностудець Тарасів, залишив свідчення, що Шевченко в усіх своїх громово-гнівних випадках, засудженнях, погрозах, застереженнях проти зла, неправди, визиску, сваволі панів, влади колонізаторів, псевдодухівництва ніколи не лукавив, а поступав як праведний християнин, оскільки був глибоковіруючим українцем, духовним сином своїх праведних предків, носіїв природної божистості.

Д. Чижевський з цього приводу також погоджується з М. Максимовичем, підкреслюючи, що поет у релігійних рухах бачить «ступні» боротьби за «людську свободу» із засад своєї антропологізованої (олюдненої) христоцентричності [8; с.196; 198].

У 1845 році Т. Шевченко, поруч із монументальною ліро-епікою, створив низку ліричних медитацій – «**Маленькій Мар'яні**», «**Минають дні**», «**Три літа**», в яких провідними мотивами є непрості роздуми про незаздрісне життя співвітчизників; його протиріччя на всіх станових щаблях і роздуми ліричного героя-розповідача про власні рефлексії з приводу баченого, пережитого, проаналізованого. У цих творах переплітаються хвилеві настрої розпачу, зневіри, шкодувань від усвідомлення марності своєї праці, котра не знаходить належної підтримки в суспільстві, з оптимістичними впевненістю, сподіваннями, вірою, самозапереченнями власної тимчасової слабкості. Реалістично-психологічні рефлексії поета відверто щирі. Вони підкреслюють вагомість розрахунків на зростання його впливу на нашу, тодішню, спільноту, ілюструють його внесок у заснування Кирило-Методіївського братства.

Основним образом цих творів є **образ думки**, котрий пронизує їх, переплітаючись з образами-топосами настроєво-міркувального виразу: **пекла земного в Україні, серця, краси, долі в «Маленькій Мар'яні»; долі, волі, серця, людей, любові, неволі, Бога, гнилої колоди** у вірші «**Минають дні, минають ночі**».

У вірші «**Три літа**» автор признається, що він, занурившись у громадсько-політичну діяльність, «**...прозрівати // Став потроху**», краще став розпізнавати людей і виразно побачив не лише приятелів і доброзичливців, але й «змій», тому його романтичний період творчості пройшов разом з усіма улюбленими, рідними героями раннього періоду творчості, котрі викликають співчуття, сум за ними, бо жорстоке й суперечливе життя вимагає нових підходів і нових героїв: «Не вернуться знову // Літа молодії! // Веселеє слово». Три роки роздумів і пошуків, вагань і рішучості увінчалися вагомими творами й кроками автора – ліричного героя – розповідача, тому він впевнений, що все сподієне ненамарне: «...піду четвертий год // Новий зустрічати». Автор не тішить себе полегшеними думками, бо для них немає підстав, зате є нагальна потреба зі ще більшою завзятістю працювати на пробудження від байдужості національного суспільства, підштовхувати його до думання, аналізу, дій:

*Добрідень же, новий годе
В торішній свитині,
Що ти несеш в Україну
В латаній торбині?
«Благоденствіє, указом
Новеньким повите».
Йди ж здоров, та не забудь
Злидням поклонитись [9; с. 267].*

Образ думок, роздумів у цьому вірші пов'язаний з традиційно вагомими для творів цього часу **образами літ (років), сумнівів, розчарувань, віри, злиднів** героїв попередніх творів і наступних: **слова, долі, серця**. Шевченків український романтичний кордоцентризм, відбитий у віршах, поемах, виражений мотивами, **образами серця, любові, сліз, жінок-українок** оповиває вагомим для поезики його творів індивідуальним творчим «я» – непатетичною любов'ю до зображуваного, не сентиментальною безпорадністю, вдаваною бадьорістю чи холодним розрахунком, а щирою любов'ю до свого грішного, лукавого, але наймилішого рідного народу.

Список літератури

1. Козачковський А. О. Із спогадів про Т. Г. Шевченка // Спогади про Тараса Шевченка. – К.: Дніпро, 1982. – С. 76-80.

2. Маланюк Євген. Три літа // Він же. Книга спостережень. – К.: Атіка, 1995. – С. 35-44.
3. Новиченко Леонід. Поетичний штурм «темного царства» // Він же. Тарас Шевченко – поет, борець, людина. – К.: Дніпро, 1985. – С. 49-83.
4. Сковорода Григорій. Убогий Жайворонок // Він же. Зібрання творів у 2 т. – К.: Наукова думка, 1973. – Т. 2. – С. 119-130.
5. Франко Іван. Темне царство // Він же. Зібрання творів у 50 т. – К.: Наукова думка, 1980. – Т. 26. – С. 131-152.
6. Чижевський Дмитро. Шевченко і Давид Штраус // Він же. Філософські твори у 4 т. – К.: Смолоскип, 2005. – Т. 2. – С. 179-191.
7. Чижевський Дмитро. Думки про Шевченка // Там само. – С. 172-178.
8. Чижевський Дмитро. Шевченко і релігія // Там само. – С. 192-205.
9. Шевченко Тарас. Повне зібрання творів у 12 т. – К.: Наукова думка, 1989. – Т. 1. – 526 с.
10. Шкандрій Мирослав. Археологія ідентичності: «Кавказ», «Великий льох» Тараса Шевченка // Він же. В обіймах імперії: російська і українська літератури новітньої доби. – К.: Факт, 2004. – С. 230-236.

References

1. Kozachkovs'kij A. O. Iz spogadiv pro T. G. SHevchenka // Spogadi pro Tarasa SHevchenka. – K.: Dnipro, 1982. – S. 76-80.
2. Malanyuk Evgen. Tri lita // Vin zhe. Kniga sposterezhen'. – K.: Atika, 1995. – S. 35-44.
3. Novichenko Leonid. Poetichnij shturm «temnogo tsarstva» // Vin zhe. Taras SHevchenko – poet, borets', lyudina. – K.: Dnipro, 1985. – S. 49-83.
4. Skovoroda Grigorij. Ubogij ZHajvoronok // Vin zhe. Zibrannya tvoriv u 2 t. – K.: Naukova dumka, 1973. – T. 2. – S. 119-130.
5. Franko Ivan. Temne tsarstvo // Vin zhe. Zibrannya tvoriv u 50 t. – K.: Naukova dumka, 1980. – T. 26. – S. 131-152.
6. Chizhevs'kij Dmitro. SHevchenko i David Shtravs // Vin zhe. Filosofs'ki tvori u 4 t. – K.: Smoloskip, 2005. – T. 2. – S. 179-191.
7. Chizhevs'kij Dmitro. Dumki pro Shevchenka // Tam samo. – S. 172-178.
8. Chizhevs'kij Dmitro. SHevchenko i religiya // Tam samo. – S. 192-205.
9. Shevchenko Taras. Povne zibrannya tvoriv u 12 t. – K.: Naukova dumka, 1989. – T. 1. – 526 s.
10. Shkandrij Miroslav. Arkheologiya identichnosti: «Kavkaz», «Velikij l'okh» Tarasa SHevchenka // Vin zhe. V obijmakh imperii: rosij'ska i ukraïns'ka literaturi novitn'oï dobi. – K.: Fakt, 2004. – S. 230-236.

Аннотація. В статті досліджено ідейно-тематичне, художественно-образне, національно-патриотичне творчесть Тараса Шевченка в 1845 році та її вплив на долю поета, суспільно-визвольне рух українців.

Ключевые слова: Тарас Шевченко, 1845 рік, суспільно-політичні мотиви, жанри, образи мисли, колонізаторського зла, українців

Abstract. The article analyses ideological and thematic, artistic and imaginative, national and patriotic novelty of Taras Shevchenko's poetry in 1845 and its impact on the poet's fate, social and poetic, liberation movement of Ukrainians.

Keywords: Taras Shevchenko, 1845, social and political motives, genres, images of thoughts, colonial evil, Ukrainians